

PANAMA-PAPERS: HVA SIER DENNE SAKEN OSS?

Tina Søreide (Professor ved NHH, Institutt for regnskap, revisjon og rettsvitenskap)

De siste dagers store avsløringer, de såkalte Panama-papers, viser at politikere i flere land og ledere på høyt nivå har utnyttet muligheter for finansielt hemmelighold for å berike seg personlig. Noen har holdt formuer skjult for å unngå å betale skatt. Andre har holdt eierskap skjult for å unngå at det blir kjent hvilke forretningsoperasjoner de tjener på. Hvor ille er egentlig dette?

Svaret vil variere fra sak til sak, men omfanget av skjulte formuer tilsier at betydelige skatteinntekter er tapt. Det er vanlige folk dette går utover. Det rammer oss som er avhengig av statlige helsetjenester, skole, infrastruktur og offentlig transport. Det går utover vår tillit til at myndighetene klarer og er villige til å ta tak i alvorlige samfunnsproblemer.

Avsløringene viser at våre formelle integritetsmekanismer svikter. Sakene ble ikke kjent gjennom statlig styrte kontrollfunksjoner. De ble ikke avslørt av statlig finansstilsyn eller av regnskapsførere og advokater som samarbeidet med selskapene det er snakk om. Mange har visst om hva som har foregått, men latt være å reagere mot det. Eller kanskje har de prøvd, men ikke blitt hørt.

At ledere har deltatt i finansakrobatikk for personlig berikelse, sier noe om deres prioriteringer. Kan vi regne med at det er samfunnets beste de er opptatt av – sånn ellers, når de har fikset seg den kontoen i et skatteparadis? Skal vi tro at de gjør sitt beste for sikre at skatteinntekter ikke går tapt, sånn ellers?

Hemmelighold gjør det mulig for ledere å operere med ukjente interessekonflikter. Gjennom skjult eierskap kan de tjene på ulovligheter, med minimal risiko for å bli avslørt. Man utnytter at andre i samfunnet respekterer reglene, mens man selv jukser. En minister som gjør slikt kan eie et selskap i den sektoren hun eller han kontrollerer, og dermed tjene personlig på egne beslutninger gjort i kapasitet som minister. Velgere vil ikke kunne vite om det. Et selskap kan profitere på skjulte datterselskaper som bruker slaver som arbeidskraft, selger våpen til terror-grupper, eller som bryter regler som skal hindre forurensing – uten at det blir kjent.

De problemene som avsløres handler altså om langt mer enn penger. Det handler om alvorlige konsekvenser for sikkerhet, arbeidsplasser, rettigheter og vår felles natur. Når vi ikke aner hvem som tjener på ulovlighetene, er det vanskelig å gjøre noe med utfordringene. Internasjonalt er det mange som øver press på myndigheter for at vi skal ha bedre regler som gjør det kjent hvem som er "beneficial owner" – altså hvem det er som får fortjenesten av forretningsoperasjoner og som nyter fordelene av diverse fond og formuer. Dette arbeidet møter påfallende stor motstand, selv om det er opplagt at samfunnet som helhet er tjent med slike regler.

Det som er så vanskelig, er at gode tiltak krever effektivt internasjonale tiltak. De siste årene har vi sett en positiv utvikling mot bedre samarbeid. Vi har likevel langt igjen for å sikre et velfungerende system. De som tilbyr finansielt hemmelighold, tjener nemlig mer desto færre andre som tilbyr slikt hemmelighold. Så lenge hver jurisdiksjon velger sine regler og praksis, er et vanskelig å sikre effektivt samarbeid.

Som velgere har vi et ansvar for hvem vi plasserer ved roret. Systemer for innsyn i finansverdenen angår oss alle. Et velfungerende samfunn betinger at vi fjerner de strukturene som gjør hemmeligholdet mulig og sikrer mulighet til å avsløre forbrytere.

For å fortjene tillit ved neste valg bør våre politikere vise hvordan de tar utfordringene alvorlig. Regjeringen hevder at det jobbes målrettet i departementer og institusjoner for å gjøre tilværelsen vanskeligere for selskaper som utnytter hemmelighold, men hva skal vil tro når statlige selskaper både

bruker og legger til rette for hemmelighold og skatteunndragelse? Staten er største aksjonær i DNB, en bank som tilsynelatende har gitt råd som bryter med både prinsipper om skatterettferdighet og gjeldende skatteregler.

Og hva skal vi tro på når våre politikere sier de har nulltoleranse mot korrupsjon, mens de samtidig lar være å tilføre etterforskerne de ressursene de trenger for å avsløre bestikkelser og føre saker for retten? En rekke medieoppslag den siste tiden har handlet om at Økokrim må droppe mange saker fordi de ikke har råd til etterforskning.

Myndighetene har ansvar for å sikre samfunnet mot alvorlige trusler. Det innebærer at de relevante statlige instansene har ressurser til å fungere effektivt, at det presses på internasjonalt for å fremme nødvendig samarbeid, og at det blir mer risikofyllt for banker, revisorer og advokater å legge til rette for eventuelle ulovligheter.